

The study found that the use of pre-text activity has a positive effect on the perception and interpretation of artistic texts, and allows students to penetrate deeper into the content of works.

Keywords: the communicative-activity approach, pre-text activity, educational dialogue, training, literature.

Автор туралы мәлімет

Демежанов Толеубек Мухамадиевич – филология ғылымдарының кандидаты, Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті орыс тілі мен әдебиеті кафедрасының доценті, Қазақстан республикасы, Семей, e-mail: toleubek@yandex.ru, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7320-8476>.

Сведения об авторе

Демежанов Толеубек Мухамадиевич – кандидат филологических наук, доцент кафедры русского языка и литературы университета имени Шакарима города Семей, Республика Казахстан, Семей, e-mail: toleubek@yandex.ru, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7320-8476>.

Information about author

Toleubek Demezhanov – candidate of philological sciences, associate professor of the department of Russian language and literature Shakarim Semey university, Republic of Kazakhstan, Semey, e-mail: toleubek@yandex.ru, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7320-8476>.

Поступила в редакцию 21.02.2025

Принята к публикации 16.03.2025

[https://doi.org/10.53360/3080-3861-2025-1\(1\)-10](https://doi.org/10.53360/3080-3861-2025-1(1)-10)

FTAMP: 14.35.05

Н. Бирай¹, А.М. Елубай^{2*}

¹Азаматтық Авиация Академиясы

050039, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Ахметов к-сі, 44

²Pamukkale University, Түркия, Денизли қ.

*ORCID: 0000-0001-8865-6335

*e-mail: smailova_ase@mail.ru

ҚАЗАҚ-ТҮРІК ТІЛДЕРІНДЕГІ «АНА», «ӘЙЕЛ», «ҚЫЗ БАЛА» ТАҚЫРЫБЫНА ҚАТЫСТЫ МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕРДІ КЕЙС ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

Андатпа. Бұл мақалада қазақ және түрік тілдеріндегі «ана», «әйел» және «қыз бала» тақырыптарына қатысты мақал-мәтелдерді кейс технологиясы арқылы оқыту мәселесі қарастырылады. Аталған мақал-мәтелдердің мағыналық ерекшеліктері, ұқсастықтары мен айырмашылықтары, сондай-ақ олардың халықтың дүниетанымдық ерекшеліктерін бейнелеудегі рөлі талданады.

Кейс-стади әдісін қолдану білім алушылардың сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамытуға, шығармашылық қабілеттерін арттыруға және топтық жұмыс дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Сонымен қатар бұл әдіс оқушылардың сөздік қорын байытып, сөйлеу мәдениетін жетілдіруге және мәдениаралық коммуникацияны дамытуға мүмкіндік береді.

Мақалада қазақ және түрік мақал-мәтелдерін оқыту арқылы білім алушылардың тілдік және мәдени құзыреттілігін қалыптастыру, адамгершілік-эстетикалық тәрбие беру, сондай-ақ олардың ауызша және жазбаша тілдік дағдыларын дамыту жолдары қарастырылады. Теориялық негіздермен қатар, практикалық тапсырмалар мен оқыту стратегиялары ұсынылады.

Тірек сөздер: мақал-мәтел, қазақ және түрік тілдері, салыстырмалы тіл білімі, оқыту әдістемесі, кейс технологиялар, оқытудың белсенді әдістері, кейс зерттеу.

Кіріспе

Кейс зерттеу әдісі – бұл нақты жағдаяттық міндеттерді шешу жолымен оқытуға негізделген проблемалық жағдайларды белсенді талдау әдісі. Кейс зерттеу әдісінің мәні: білім

алушылар топтарға бөлініп, жағдаятты талдауы және оның тәжірибе жүзінде шешімін шығару керек; процестің аяқталуы – ұсынылған алгоритмдерді бағалау және берілген мәселе бойынша жалпы пікірталас аясында талқылау. Бұл оқыту әдісін білім беру жүйесіне енгізу өзекті болып табылады, өйткені кейс зерттеуді қолдану білім алушының ізденушілік құзыреттілігін дамытуға, тұлғаның ойлау қабілеті мен мүмкіндігін кеңейтуге бағытталған. Сонымен қатар оқытудың бұл әдісі білім алушының әртүрлі жағдайларда тиісті мінез-құлық қабілетін дамытуға және ерекше мәселелерді шешуге ықпал етеді. Осы оқыту әдісін қолдану негізінде өмірдегі нақты жағдаяттар мысалға алынады.

Қазақ және түрік тілдеріндегі «ана», «әйел», «қыз бала» тақырыбына қатысты мақал-мәтелдерді оқыту әдістемесі қазіргі заманғы педагогика мен тіл біліміндегі өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Тіл тек қарым-қатынас құралы ғана емес, сонымен қатар халықтың ұлттық ерекшеліктері мен дүниетанымын көрсететін мәдени феномен болып табылады. Осы тұрғыдан алғанда, екі туыс тілдегі мақал-мәтелдер арқылы қазақ және түрік халықтарының ана мен әйел туралы көзқарастарын, олардың қоғамдағы рөлі мен әлеуметтік орнын түсінуге болады.

Мақаланың ғылыми жаңалығы – қазақ және түрік тілдеріндегі «ана», «әйел» және «қыз бала» тақырыбына қатысты мақал-мәтелдер арқылы кейс технологиясын қолданудың тиімділігін көрсету болып табылады. Кейс әдісінің ерекшелігі – білім алушыларға нақты өмірлік жағдайларды ұсынып, оларды өз бетінше шешім қабылдауға үйрету. Бұл әдіс оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытып, олардың тіл білімін терең меңгеруіне мүмкіндік береді.

Практикалық маңызы – кейс әдісін пайдалану арқылы қазақ және түрік тілдеріндегі мақал-мәтелдерді оқытудың тиімді тәсілдерін анықтау. Сонымен қатар, бұл зерттеу білім алушылардың мәдениаралық қарым-қатынас дағдыларын, сөйлеу мәдениетін арттыруға, олардың әлеуметтік ойлау жүйесін кеңейтуге ықпал етеді. Оқушылардың ұлттық құндылықтар мен дәстүрлер туралы түсініктерін тереңдету, сондай-ақ екі тілде де мәдениетаралық коммуникацияны дамыту бұл жұмыстың практикалық мәнін арттырады.

Кейс зерттеу әдісі-нақты жағдаяттарды шешу арқылы оқытуға негізделген белсенді проблемалық-жағдаяттық талдау әдісі [1]. Білім алушылар өздерінің білім, практикалық дағдылар жиынтығын қолдана отырып, дұрыс шешім жолдарын табуы керек. Бұл жағдайда мұғалім жүргізуші рөлін атқарады, сұрақтар туғызады және оқушы жауаптарын жазады, пікірталасты қолдауда модератор болып табылады.

Кейс зерттеу әдісі білім алушылардың құндылықтар жүйесін, олардың ізденушілік ұстанымдарын дамытады. Оқытудың бұл әдісі білім алушылардың өзіндік ойлауын дамытуға ықпал етеді, олар топта жұмыс істеуді үйренеді, проблеманы шешудің жаттанды емес, дәстүрлі емес оңтайлы жолдарын табуды үйренеді.

Зерттеудің мақсаты: қазақ және түрік тілдеріндегі «ана», «әйел» және «қыз бала» тақырыбындағы мақал-мәтелдерді қолдану теориясы мен практикасының деректерін зерттеу және жүйелеу, сөйлесім мен тіл дамытуда, мақал-мәтелдерді салыстыра қолдануда кейс зерттеу әдісінің ерекшелігін, мүмкіндіктерін анықтау, осы негізде әдістемелік ұсыныстарды әзірлеу болып табылады. Осыған орай төмендегі міндеттерді шешу көзделді:

- қазақ және түрік тілдеріндегі «ана», «әйел» және «қыз бала» тақырыбындағы мақал-мәтелдерді зерделеу және жүйелеу;

- кейс зерттеу әдісінің сипаттамасын, оны қолдануға қойылатын талаптарды дәйектеу және жобалай оқыту әдісі түрлерін жіктеу;

3) қазақ және түрік тілдеріндегі «ана», «әйел» және «қыз бала» тақырыбындағы мақал-мәтелдерді оқытуда кейс зерттеу әдісін қолдану ерекшеліктерін және оның тиімділігі шарттарын анықтау;

4) қазақ және түрік тілдеріндегі «ана», «әйел» және «қыз бала» тақырыбындағы мақал-мәтелдерді оқытуда кейс зерттеу әдісі негізінде жасалған жобалық жұмыстар алгоритмінің болжамды сценарийін жасау.

Материалдар мен әдістер

Кейстің нақты құрылымы бар, ол проблемалық жағдаяттан, талқылауға арналған сұрақтар

мен тапсырмалардан, сондай-ақ қосалқы ақпараты бар қосымшалардан тұрады. Жағдаятты талқылауға бір уақытта бірнеше оқушы қатыса алады [2]. Кейс әдісінің басқа дәстүрлі әдістерден бірқатар айырмашылықтары бар. Ол, алдымен, білім алушылардың алған теориялық білімдерін практикалық жағдайға қолдануға мүмкіндік береді. Сондай-ақ кейсті талдау және ауқымды білім көлемін белсенді игеруге, сондай-ақ өмірде іс жүзінде қолдану үшін белгілі бір тәжірибе жинауға ықпал етеді. Кейсті талдауда және сараптау процесінде аналитикалық ойлау, қазіргі кезеңде қажет шығармашылық және коммуникативті дағдылар дамиды.

Кейс әдісін басқаша нақты жағдайларды талдау әдісі деп атауға болады. Оның мәні оқытуды ұйымдастыру үшін кез-келген нақты жағдайлардың сипаттамалары қолданылады. Оқушыларға нақты өмірлік жағдайды қарастыру ұсынылады, оның сипаттамасы проблеманы практикалық тұрғыдан ғана емес, сонымен қатар осы мәселені шешу кезінде игерілуі керек белгілі бір білім жиынтығын өзектендіреді.

Кейс зерттеу әдіс ретінде белгілі бір мақсаттарды көздейді. Оның негізгі мақсаттары деп зерттеуші мыналарды атап көрсетеді:

1. Талдау және сыни ойлау дағдыларын дамыту;
2. Теория мен практиканы біріктіру;
3. Әр түрлі ұстаным мен көзқарастарды көрсету;
4. Қабылданған шешімдерді және олардың салдарын ұсыну;
5. Белгісіздік жағдайында балама нұсқаларды бағалау дағдыларын қалыптастыру» [3].

Кейстің өзі бірнеше құрамдас сыңарлардан/бөліктерден тұрады. А.Е. Ниязованың ойынша, кейс үш компоненттен тұрады: «1) уәждеуші және белгілі бір педагогикалық жағдайларды талдауға дайындайтын мотивациялық компонент; 2) өзара әрекетті ұйымдастыру әдістерін және практикада оқыту нысандарын меңгеруге көмектесетін рәсімдік компонент; 3) оқушы өзін-өзі бақылау әдістерін игеретін рефлексивті компонент [4]. Демек, кейс-зерттеу әдісін оқу процесінде қолдану арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамытуға қол жеткізуге болады. Бұл әдіс оқу үдерісін ұйымдастырудың үш кезеңнен тұратын жүйелі моделіне негізделген.

Алғашқы кезеңде материалдың өзектілігі мен жаңа тақырыпқа қызығушылықтың пайда болуы маңызды. Осы кезеңде оқушылар өздерінің білім деңгейлеріне сәйкес мәселеге қызығушылық танытып, жаңа ақпаратты қабылдауға дайындалады.

Екінші кезеңде оқушылар жаңа ақпаратты практикада қолдануға, оны нақты жағдайға бейімдеуге кіріседі. Бұл кезеңде мәселені талқылап, түсінгендері мен білімдерін қорытындылауға мүмкіндік туындайды. Кейс-зерттеу әдісінде осы кезең ерекше маңызды болып табылады, себебі оқушылардың мәселеге қатысты жеке пікірлері қалыптасып, сын тұрғысынан ойлау дағдылары дамиды. Мұғалім осы сәтте оқушылардың материалды қаншалықты терең меңгергенін бақылап, қажетті түзетулер мен қосымша бағыттар ұсына алады.

Үшінші кезеңде алынған білімдер жүйеленеді, бекітіледі және нақты шешімдер ұсынылады. Бұл кезеңде оқушылар оқыған материалдарын қорытындылап, алынған жаңа білімдерін өмірлік тәжірибелермен байланыстырады. Кейс зерттеуі бұл процеске көмектеседі, өйткені ол оқушыларды нақты шешімдер қабылдауға үйретеді, мәселені шешудің тиімді жолдарын ұсынады.

Осындай құрылым арқылы кейс-зерттеу әдісі оқу процесінде сын тұрғысынан ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Кейс – зерттеу әдісін оқу процесінде қолдану арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамытуға болады. Өйткені бұл технология оқу процесін ұйымдастырудың үш кезеңінен тұратын модельге негізделеді. Бірінші кезеңде материалдың өзектілігі мен жаңа тақырыпқа қызығушылық туындайды. Екінші кезеңде оқушылар жаңа ақпаратты қолдана бастайды, оны жүйелейді және нақты мәселені талқылайды. Бұл кезең ең ұзақ уақытты алады, өйткені оқушылардың мәселе бойынша жеке пікірлері қалыптасады. Сонымен қатар, мұғалім оқушылардың материалды қаншалықты түсінгенін бақылауға мүмкіндік алады. Үшінші кезеңде жаңа білімдер бекітіліп, кейстің нақты шешімі ұсынылады.

Осы кезеңдерге қатысты Л.Л. Ткачева зерттеуінде кейс стади әдісінің кезеңдерінің қызметін

төмендегідей ажыратып көрсетеді: «Бірінші кезеңде уәжділік және ақпараттық қызмет орын алады: оқушылардың кейспен жұмыс істеуге және тақырыпқа деген қызығушылықтарын оятуға, сондай-ақ тақырып бойынша білімді жандандыруға деген ұмтылыстары туындайды. Екінші кезеңде ақпараттық, жүйелеу және коммуникациялық қызметтер жүзеге асырылады. Оқушылар жағдаятты талдай отырып, тақырып бойынша жаңа білім алады, осы ақпаратты жүйелейді және жіктейді, аталмыш мәселе бойынша өз көзқарастарымен алмасады. Үшінші кезеңде бағалау және уәждік қызметтер жүзеге асырылады» [5].

Біз де өз тәжірибемізде жоғарыда аталған кезеңдерді қамтимыз. Енді осы кезеңдер бойынша орындалатын міндеттерді дәйектейтін болсақ, оқушылар **бірінші кезеңде** қазақ және түрік тілдеріндегі әйел затына байланысты мақал-мәтелдерді мақал-мәтелдер жинақтарынан іріктеп теріп алады. Әйелдің кез-келген қоғамның әлеуметтік жүйесінің жұмысына қосқан үлесі, әйелдің отбасы мен қоғам арасындағы «көпір» болып табылатындығы, ұрпақтың жалғасуын қамтамасыз ететіні, халықтың, елдің болашағы – балаларды тәрбиелейтіні қарастырылады. Оқушылар қоғамдағы әйелдің орны туралы пікір қалыптастырады. Сонымен қатар, қазақ және түрік танымындағы әйел бейнесіне салыстырмалы зерттеулер жасайды. Осыған байланысты ұлттық сипатты, халықтың дүниетанымын және оның мәдениетін зерттеу үшін әйелдің отбасындағы, діни, экономикалық, саяси, әлеуметтік, сондай-ақ мәдени салалардағы рөліне назар аударады.

Осы модель бойынша жұмыс барысында оқушылар алынған ақпаратты біріктіруді, әртүрлі идеяларды түсіну кезінде өз көзқарасын қалыптастыруды, дәлелдер мен тұжырымдармен логикалық тізбектер құруды, өз тұжырымдарын дұрыс мәлімдей білуді үйренеді. Демек, кейс зерттеу технологиясының бір кезеңі сыни ойлау жүзеге асырылатын болады. Осылайша, сыни тұрғыдан ойлайтын оқушы мәселенің мәнін көре білуге, логикалық ережелерді сақтауды, мәселені шешудің жолдарын өз бетінше іздеуді және тапсырмаларды тез орындауды үйренетін болады.

Қазақ және түрік тілдеріндегі «ана», «әйел» және «қыз бала» тақырыбы бойынша түсіндірме сөздіктермен жұмыс түрлері қарастырылатын болады. Мұғалімнің сөздікпен жұмыс бойынша әзірленген сұрақтар тізбегі сыни ойлаудың талаптарына сәйкес келуі және оқушылардың ізденгіштік қасиеттерін дамытуы керек. Осы технологияға сәйкес мұғалім оқушыларға талдау дағдыларын дамытуға ықпал ететін түрлі проблемалық сұрақтар қояды. Проблемалық сұрақтар «ана», «әйел», «қыз баланың» қазақ және түрік халықтары танымындағы орнын анықтау жөнінен құрастырылуы тиіс. Аталмыш ізденушілік жұмыстармен айналыса отырып, оқушылар өздері де проблемалық сұрақтар қояды және кейсті талдау барысында өзара қарым-қатынас жасауды үйренеді. Осы кезеңде мұғалім жеке, топтық және жұптық жұмыс түрлерін біріктіріп қолдана алады.

Жеке жұмыс кезінде оқушы өзінің қабілеттерін көбірек көрсете алатын болады, сондай-ақ жұптық және топтық жұмыс кезінде жанындағы адамдарды тыңдауды және ортақ мақсатқа жетуді үйренеді. Мысалы: Ә. Болғанбаевтың «түсіндірме сөздігінде» берілген мәліметтерді өздерінің ізденушілік жұмыстарында қолданады. *«Әйел - адам баласының ұрғашыға ортақ атауы. Отбасындағы және жалпы қоғамдағы орнының өзіндік ерекшеліктерімен байланысты Әйел затының әлеуметтік жағдайы мен жасына, қандастық, некелік туыстыққа қатысты этикалық мәнді әлеуметтік қарым-қатынасты білдіретін гұрыптық атаулар халық тілінде аса мол кездеседі: әже, ана, шеше, ене, (қайын ене), қыз, абысын, шешей, жеңге, апа, қарындас, сіңлі, қайын сіңлі, балдыз, бөле, келін, келіншек, нағашы әже, нағашы апа, нағашы жеңге, нағашы қарындас, жиен апа, жиен қарындас, құдағи, өкіл шеше, өгей шеше, кіндік шеше, бойжеткен, қалыңдық, бәйбіше, тоқал, жар, жұбай, зайып, жесір, қатын, тамыр, көңілдес, күндес, кемпір, кейуана, т.б. Әйел қырыққа келгенше өңін бермесе – қасиет; Әйелінің көзі бұлаудай; Әйелі ұл тапқандай қуанды»* [5].

Түрік халқының ұғымындағы әйел адамның рөліне назар аударар болсақ, өз сөзімен бірнәрсе қос. Сосын барып, дәйексөз бересің бекіту үшін ойынды!: «Түрік мәдениетінде ол өмір сүретін дәуірге байланысты әйелдің түрлі сипаттамалары

айтуымызға болады. Исламға дейінгі кезеңде әйел біздің алдымызда ер адам сияқты атқа мініп, мұраны бөлу үшін жеребе тартып, қылыш алып, қажет болған жағдайда соғысқа аттанатын жауынгер кейіпкер ретінде көрінеді. Ислам мәдениетінің пайда болуымен, әйел туралы пассивті сипаттамалармен қатар, махаббат пен ләззат контекстіндегі ұғымдарды айта аламыз; ал батыс мәдениетімен танысқаннан кейін еркек пен әйелдің тең дәрежеге қойылғаны байқалады» [6].

Әйелдердің өздігінен ешбір шешім шығара алмайтыны, әрқашан ер адамның қорғауын қажет ететіні әлеуметтік ортадағы теңсіздігі түрік қоғамы ислам дінін қабылдағаннан кейін араб, парсы және үнді дәстүрлерінен алғанын байқаймыз.

Ежелгі түркі фольклорында әйел туралы ауызша аңыздар сақталған. Бұл дастандарда ұлт тұлғасы туралы мәліметтер сақталған. Түрік дастандары мен аңыздарында әйелдің орны әрқашан ер адаммен қатар жүреді. Қорқыт Ата туралы эпоста түрік мәдениетіндегі әйелдер ұрып-соғуға және қорлауға болмайтын тіршілік иелері ретінде көрінеді [7].

Түрік танымдық жүйесінде әйел көбінесе жарық нұр ретінде сипатталады. Мұның дәлелін біз «Жаратылыс туралы аңыздан» көре аламыз, онда Оғыздың бірінші әйелі Ақ Ана көгілдір жарықтан жасалған [8].

Міне, оқушылар екі халықтың ұғымындағы әйел бейнесіне салыстырма жасау үшін фольклорлық шығармаларға, түсіндірме сөздіктерге жүгінетін болады. Оқушылар сөздікпен жұмыс істеу арқылы «әйелге» қатысты сөздер мен сөз тіркестері, ең алдымен, оның физиологиялық және жас ерекшеліктеріне, әлеуметтік мәртебесіне қатысты қарастырылатыны, ол тек отбасылық жағдайлары арқылы берілетінін анықтайды. Ұсынылған кейс-стади оқушылардың аналитикалық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді, нақты өмірлік жағдайларда шешім қабылдауға бағыттайды, оқушылар алған теориялық білімдерін жүйелейді және шешім қабылдау және нәтижелерді бағалау үшін іздену-зерттеу жұмыстарын жүргізеді.

Кейспен жұмыстың **екінші кезеңінде** оқушылар ең ауқымды жұмыс түрлерін жүргізеді. Онда кейс тікелей талданатын болады, оқушылар нақты жағдайлардың шешімін іздейді. Оқушылар мақал-мәтелдер жинағынан тапқан қазақ және түрік тілдеріндегі «ана», «әйел» және «қыз бала» тақырыбындағы мақал-мәтелдерді топ-топқа жіктеп, екі тілдің мақал-мәтелдеріне салыстырмалы зерттеулер жасайды. Жеке, жұптық іздеу зерттеу жұмыстарының нәтижелері туралы шағын пікірталас болады. Кейін бүкіл топ немесе сынып талқылауына түсіріледі.

Әлемде әйел рөлі күрделі де көп қырлы. Оның сипатын біз мақал-мәтелдерден анық байқай аламыз. Өйткені мақал-мәтелдерде халықтың бірнеше ғасырлық тәжірибесінің көрінісі «тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні» сақталған. Қазақ және түрік мақал-мәтелдерін талдау кезінде дәстүр бойынша әйелден ең алдымен үй шаруашылығын жақсы жүргізуі және аналық парыздарын орындауы қажеттігі мәлімделгені байқалады.

Табиғаты жағынан әйелдер ер адамға қарағанда үй шаруасымен жақсы айналысады, күнделікті үй ішін тәртіпке келтіреді. Үй ішінің көптеген тіршілігі әйел әрекеті мен еңбегіне байланысты жүреді. Сондықтан әйелі жоқ үй тозып, ұсқыны кетіп тұрады. Үй ішінің жылулығы және жағымды, бақытты атмосферасы әйелдің қолында екені белгілі. Ол күйеуінің үйге әкелетін қаражатына мұқият қарап, ұқсатып отырады. Үй шаруасындағы әйел «жоқтан барды» жасайды. Бір сөзбен айтқанда, отбасында әйел өте маңызды рөл атқарады.

Әйелдің осы жағымды қасиеттері қазақ және түрік тілдеріндегі мақал-мәтелдерде айқын көрінетінін оқушылар салыстыра отырып, талдап көрсетеді (1-кесте).

1-кесте. Әйелдің жағымды қасиеттерін екі тілде салыстыру

Қазақ тілінде	Түрік тілінде
Үйді қырық еркек толтыра алмайды, Бір әйел толтырады [10].	Әйелсіз үй болмас Kadınsız ev olmaz.
Ерте тұрған жігіттің Ырысы артық, Ерте тұрған әйелдің Бір ісі артық [10].	Тамызда түскен теріден, төсектен ерінен кейін тұрған әйелден, бал бермеген арадан, арам ақшадан жақсылық күтпе. Ağustosta ekilen darıdan, kocasından sonra kalkan karıdan, oğul vermeyen arıdan, haram kazanılan paradan hayır gelmez.
Балаң жақсы болса – Екі көздің шырағы. Атың жақсы болса – Бұл дүниенің пырағы. Алған жарың жақсы болса – Абыройыңның тұрағы [10].	Жалқау әйелден, кесір ұлдан және ақсақ аттан тезірек кұтыл. Erkenkalkmayanavrat, sözdinlemeyenevlat, mahmuzlagiden at kapındavarsakaldır at.
Жаман әйел төсегінен белгілі, Жаман жігіт есебінен белгілі [10].	Қарлығаш ұя салар, әйел үй түзер. Dişi kuş yapar yuvayı, içini dışını sıvayı sıvayı.
Ерге жаққан қатын елге де жағады [10].	Әйел үй берекесін келтірсе, мемлекет халықтың берекесін келтіреді. Evievedenavratyurduşenedendevlet.
Әйел – үйдің көркі, Еркек – түздің көркі [10].	Үйіне қарап әйелді, тегіне қарап еркекті айтар. Kadınevinden, erkeği pirindensorarlar (Arabiren Seyitgazi Eskişehir).
Әйел – үйдің қазығы [10].	Үйін қорғаштайтын әйел де бар, үйін өз қолымен бұзатын әйел де бар. Avratvarevyapar, avratvarevyıkar.
	Әр әйел өз үйінің ханымы да, құлы да. Her kadın, evinin hem hanımı hem halayığıdır.
Жаман әйел байына Жалғыз атын сойғызар; Жақсы әйел жолдасын Жоқтан құрап тойғызар [10].	Сұлыдан тәтті тамақ жасайтын әйел де бар, бидайды ұқсатпайтын әйел де бар. Avratvar, arpa unundan aş yapar; avratvar, buğday unundan keş yapar.
	Әйелі жақсы ұстаған үйді Құдай қиратпайды, ал шашылған үйді – жинай алмайды. Avratın düzdüğü evi Tanrı yıkamaz, avratın yıktığı evi Tanrı yapmaz.
	Еркек - ағын, Әйел – көл әйел. Adam sel, kadın göldür.

Ер адамдар әйелдеріне қарап қайраттанатын кездері болады. Осыған байланысты түрік халқы: «Арыстан Арыстанға қарап, күшке ие болады» – «Aslan dişisine ba kar da kuvvet alır», - дейді. Ақылды және үнемді әйел беделін жақсартып, күйеуінің күші мен байлығын арттыра алады. Жеңіл жүрісті және ысырапшыл әйел күйеуін қоғам алдында қорлайды, үнемі мұқтаждыққа душар етеді. Әйелге байланған ер адам оны қолдау үшін күш алып, оны қамтамасыз ету үшін қолдан келгеннің бәрін жасайды. Міне, әйелдің осы қасиеттері қазақ және түрік мақал-мәтелдерінде көрінеді. Оқушылар осы мазмұндағы мақал-мәтелдерді теріп, олардың екі тілдегі баламасын қарастырады (2-кесте).

2-кесте. Әйелдің қасиеттерін екі тілде салыстыру

Қазақ тілінде	Түрік тілінде
Жақсы әйел – жаман еркектің басын төрге сүйрейді, жаман әйел жақсы еркектің басын көрге сүйрейді [10].	Әйел еркегін патша да қыла алады, қор қыла да алады. Kadın kocasını isterse vezir, isterse rezil eder.мына бағанға сілтеме қоймайсың ба?
Жақсы қатын – ырыс, Жаман қатын – ұрыс [10].	Ері әйеліне қарап ой түзетер. Aslan dişisine bakar da kuvvet alır.

Екі тілдегі мақал-мәтелдерді іріктеу барысында оқушылар әйелдер туралы мақал-мәтелдердің жағымды да, жағымсыз да сипатта келетінін аңғарады. Олар жағымсыз сипаттағы мақал-мәтелдердің қазақ тілінде түрік тіліндегі мақал-мәтелдерге қарағанда азырақ екеніне назар аударады. Түрік мақал-мәтелдерінде әйел мейірімділікті түсінбейтін, алғысы жоқ жаратылыс ретінде көрінетінін талдап көрсетеді. Осылайша қазақ және түрік халықтарының танымындағы әйел адамның орнын да айтатын болады (3-кесте).

3-кесте. Әйелдің жағымсыз қасиеттерін екі тілде салыстыру

Қазақ тілінде	Түрік тілінде
	Аспанда той болып жатыр десе, әйелдің қу басы домалайды Gökyüzünde düğün var deseler, kadınlar merdiven kurmaya kalkar.
	Әйел мен тауықты байлап ұстау мүмкін емес. Kadınlatavukbağlanmaz.
Әйелдің шашы ұзын, ақылы қысқа [9].	Әйелдің шашы ұзын, ақылы қысқа. Kadının saçı uzun aklı kısa.
	Әйел теңіз іспетті Kadın deniz gibidir
	Әйелге қараған еркектің ақылы аз Karıya bakanın aklı az olur.
	Әйелін тыңдаған еркек – еркек емес. Karı sözüneuyanadamdeğildir
Біреудікі біреуге қыздай көрінер [9].	Бөтен тауық қаздай, бөтен әйел қыздай көрінеді Komşunun tavuğu komşuya kaz, karısı kız görünür
	Борышкерден борышын, әйелден ақыл сұрамайды Kadında vefa, borçluda sefa aranmaz

Зерттеу жұмысын жүргізуге қажетті сағат көлемі мұғалімнің тақырыптың тереңдігі мен зерттеу ауқымына байланысты болады. Мақал-мәтелдердің әртүрлі аспектілері, олардың мағынасы, ұқсастығы мен айырмашылығы, мәдениетаралық байланыстарды зерделеу мен салыстыру жұмыстары көп уақыт пен талдамалы жұмыстарды қажет етуі мүмкін. Сондықтан, егер мектеп бағдарламасында сағат саны жеткіліксіз болса, мұғалім қосымша сабақтар мен зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруға, тақырыпты тереңірек оқытуға болады.

Оқушылар кейс тапсырмаларын орындауда енді қазақ және түрік тілдеріндегі «қыз» және «ана» тақырыбындағы мақал-мәтелдермен жұмыс істейді. Алдын ала кейс бойынша оқушыларға «қыз» және «ана» тақырыбындағы мақал-мәтелдермен жұмыс жасау тапсырмасы беріледі, олар сөздіктен теріп, талдап, одан әрі талқылаудың дамуына әсер еткен барлық ақпаратты қорытындылауы керек. Бұл кезеңде олар топқа бөлініп, әр топ өзіне тиісті тақырыпты таңдап, барлық ізденіс жұмыстарын орындайтын болады. Мысалы, қазақ тілінде қыз туралы *Қыз өссе елдің көркі, гүл өссе жердің көркі. Астың дәмін келтірер түз емес пе, елмен жерді қосатын қыз емес пе. Қызға қырық кісі сөйлейді. Қызға қырық үйден тиым. Қыз көрейік, қыз көретын жігітті біз көрейік. Қызы жақсыны қыдыр қорыйды, қызы жаманды сайтан торыйды. Қызың жақсы болса суда жүзген үйрек, қызың жаман болса ішіңе тиген түйнек* және т.б. мақал-мәтелдер бар [9]. Түрік тілінде қыз туралы мақал-мәтелдер де біршама. Оны мына кестеде салыстырып бердік (4-кесте).

4-кесте. Қыз туралы мақал-мәтелдер

Қазақ тілінде	Түрік тілінде
1	2
Әрбір сұлу әдемі, бірақ жүрекке ұнайтыны одан да әдемі	Her güzelgüzeldiramacanınsevdiğidahagüzeldir.
Тастақ жерді, ағалары көп қызды алыңыз	Tarlayı taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden
Тастақ жерді, ұзын шашты қызды, басы үлкен өгіз алыңыз	arlanın taşlısı, kızın saçlısı, öküzün başlısı.

1	2
Кетіп бара жатқан трамвайды қуғандай қыздың артынан қумаңыз, есіңізде болсын: келесісі бар	Gecen tramvayların arkasından, koşar gibi kızların arkasından koşma. Unutma, arkadan başka bir tane daha gelecek
Егер сіз қызды биге шақырсаңыз және ол келіссе, қуанбаңыз: алдымен сіз билеуіңіз керек	Eğer bir kızdan sadavet ettiniz ve kabul ettiyse... Hemen sevinmeyin, her şeye rağmen ilk olarak dans etmeniz gerekecek
Қыз бумеранг сияқты: неғұрлым алыс лақтырсаңыз, соғұрлым тезірек оралады	(Kızlar bumerang gibidir..ne kadar hızlı atarsan o kadar çabuk geriye döner)
Егер сіз өзіңіздің арманыңыздағы қызды тапсаңыз – қалған армандарыңызбен қоштаса беріңіз	(Eğer hayallerinizin kadını bulduysanız hayallerinizin geri kalanıyla artık vedalaşabilirsiniz..)
Қызбесікте, жасау – сандықта	Kız kundakta (beşikte), çeyiz sandıkta.
Шешесі қыдырмашы, қызы қыдырмашы, жасауды кім дайындайды?	Ana Gezer kız, gezer bu, çeyiz kim düzeler?
Қыздар шай сияқты-суығанын ешкім ішпейді	Kız çocuğu çay yaprağına benzer, kartlaştı mı içilmez.
Қыз шикі ет сияқты. Ұзақ тұрса, иістенеді	Kız dediğin çiğ ettir, çok bekletme kokutursun.
Бордақыланған жылқыны, ал қызды жас алыңыз (жас кезінде)	At beslenirken, kız istenirken.
Ұлыңды жақсы көрсең – оқуға бер, қызыңды жақсы көрсең – күйеуге бер	Oğlunu seven hocaya, kızınısevenkocayaverir.
Он бестегі қыз күйеуімен бірге болуы керек немесе далада (жерде) жұмыс істеуі керек	On beşindekızıaerdegerekyadayerde.
Ұл туылғанда- мақтану керек, қыз туылғанда қайғыру керек	Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün
Ұлы үйленеді, үйге ит әкеледі, ал қызы ержүрек жігітті әкеледі	Oğlangider it getirir, kızgideryiğitgetirir.

Оқушылар мақал-мәтелдерді талдау арқылы қазақ халқында қыз бала ерекше орын алатыны, біздің ата-бабаларымыз қызды қонақ деп санайтынын және оған барған жерінде бағы ашылсын деген қамқорлық жасайтынын, оның әрқашан мүмкіндігінше мейірімді, сыпайы, ізетті және инабатты болып өсуіне мән бергенін атап көрсетеді. Ал түрік мақал-мәтелдерінде қыз бала есейгенде тұрмысқа шығу керек деген идея басты орында екенін оқушы аңғаруы керек. Мәдени шындықтың қызға қолайлы деп санайтын рөлі – мойынсұну, ал ата-анасы қызын тұрмысқа шыққанға шейін, ал күйеуі әйелін өмірінің соңына дейін қорғайды деген ұғым жатқанын көре білуі керек. Білім алушылар қыздарға қатысты мақал-мәтелдерді зерделеу кезінде неке, ана мен қыздың тағдырының жақындығы, олардың құпиялары, ананың көмегі және т.б. жиі кездесетінін талқылайды.

Қазақта текті жерден қыз алу туралы идея мақал-мәтелдерінде көрініс тапқан. Қазақ тіліндегі «көріп алған көріктіден, көрмей алған текті артық», «қатын алма қайын ал», «алып анадан туады», «нағашысы жаманның жиені оңбас», «анасын көріп, қызын ал», «анасын сүйгеннің баласын сүй», «шешеге қарап қыз өсер», «ана көрген тон пішер» [9] т.б. деп келетін мақал-мәтелдердегі терең мағынаны түрік мақал-мәтелдерінен де кездестіруге болатынын оқушылар ізденіс барысында анықтайды. Олар: *Pekmezi küpten, kadını kökten al* (Бекместі банкадан, ал қызды тектіден алыңыз); *Anasına bak kızını al* (Анасына қарап қызын ал); *Kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al* (Кенеріне қарап бөз ал, анасына қарап қыз ал); *Alma delinin kızını, soya çeker* (Тексізден қыз алма, әулетіңе бәле жабысады); *Bez alırsan Musul'dan, kız alırsanasilden* (Бөз алсаң Мосулдан, қыз алсаң асылдан ал).

Ана туралы қазақ мақал-мәтелдері: *Анасын ренжіткендерді Алла тағала да жақтамайды; Ақылды әйел ішінде, алтын бесікті ұл жатар; Анаға баланың алалығы жоқ; Мейірімі мол ананың – Жүрегі жылы, қолы кең. Кең пейілді атаның Жүзі жылы, жолы кең;*

Баласы атқа шапса анасы үйде тақымын қысады. Анасын сүйгеннің баласын сүй; Ананың сүті - бал, баланың тілі – бал және т.б (5-кесте).

5-кесте. Ана туралы түрік мақал-мәтелдері

Қазақ тілінде	Түрік тілінде
Анаңыз әдемі болды және оның орны қайда, әкеңіз құдай болды	Anan güzelidihaniyeri, babangüzelidihanievi
Анасының айтқаны тау-тасқа кетті, келінінің айтқаны – басына құлайды [анасы ашуланып, көп сөйлей алады, бірақ оның айтқаны орындалмайды, келінінің айтқаны орындалуы мүмкін]	Ananindediğidağataşa, gelinindediğigelebaşa
Бала анаға көбірек мұқтаж және оны ешкім алмастыра алмайды	Anasiolmayanınbabasiolmaz-У того, кто не имеет матери, не будет и отца
Үйде анасы жоқ бала күйі кетеді, әкесі жоқ бала базарда жүреді	Anasız çocuk evde çürür, babasız çocuk çarşıda
Төбелестен қашқан адамның анасы жыламайды.	Kaçanınanasıağlamamış
Анадан асқан әйел жоқ, Бағдаттан асқан қала жоқ	Ana gibiyarolmaz, Bağdatgibidiyarolmaz
Анаң – жұмақтың төрі	Anacennetinköşesidir
Анаң өгей болса, әкең де өгейге айналады	Ana üveyolunca, baba gâvurulur muş.
Шеше – ұлының қалқаны	Anayığidinkalkanıdır
Ана шын жылайды, басқалары жалған	Ağlasaanaмағлар, kalanıyalan ağlar.
Ана алдындағы борыш өтелмес	Anahakkïödenmez

Нәтижелер және талқылау

Мақал-мәтелдердегі ана бейнесі әйелдің ең жоғарғы, ең маңызды рөлі және әйелдің басты мақсаты ретінде көрінеді. Түрік мақал-мәтелдерінде байқалғандай, әйелдің мәртебесі жоғары емес екеніне қарамастан, ол ана болғанда мәртебесі артады. Бұл жағдай анаға түрік және қазақ халықтарының мәдениеттерінде берілетін маңыздылық пен құндылықтың жақсы дәлелі бола алады. Төмендегі мысалдарда ана отбасының ең маңызды мүшесі, отбасының негізін қалайтын адам өміріндегі ең қасиетті құндылық ретінде әрекет етеді. Ана махаббаттың, жанашырлықтың, мейірімділіктің бейнесі ретінде көрінетінін оқушылар өздері мақал-мәтелдерді талдап отырып, аңғаруы тиіс.

Бұл жұмысты ұйымдастыру оқушылардың танымдық белсенділігін ынталандыру болып табылады, өйткені олардың ұсынған көзқарастарын растау немесе жоққа шығару ақпаратпен жұмыс істеуді, өз ойларын ұсынуды қажет етеді. Бұл технология бойынша оқушылардың кейс мәселесін шешуге дайындау процесі ақпаратпен, яғни екі тілдегі мақал-мәтелдермен жұмыс істеу дағдыларына негізделеді, бұл оқушылардың зерттеушілік қызметін ынталандырады. Сондай-ақ, оқушылар өз дәйектемелерін ұсыну үшін ақпаратты өңдеумен, яғни фактілерді жіктеу және талдаумен айналысады.

Соңғы үшінші кезеңде оқушылар презентациялар, кестелер, графиктер, диаграммалар және т.б. түрдегі қорытындыларды көрсетеді. Сондай-ақ, оқушылар мақал-мәтелдерге сараптама жасауды жүзеге асыруы, ақпаратты ұсыну кезінде қажетті сөйлеу үлгілерін қолдануы, қарсы дәлелдерге өз көзқарасын білдіруі керек.

Қорытынды

Сонымен, ұсынылған кейс зерттеу оқушылардың сараптамалық-болжау, ауызша және жазбаша сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға және дамытуға ықпал етеді, сондай-ақ оқушыларды өз ойлары мен тұжырымдарын талқыға салуға бағыттайды.

Кейспен жұмыс жасаудың сараптамалық-талдау деңгейіндегі жобалық тапсырмаларды орындау барысында оқушылар танымдық, жұмсалымдық және тілдік қатынас құзіреттіліктерін дамытады. Яғни, жоғарыда ұсынылған проблемалық жағдайлар мен кейс зерттеу оқушының мақал-мәтелдер туралы алған теориялық білімдерін жүйелеуге, қазақ және түрік тілдеріндегі «әйел», «ана» және «қыз» тақырыбындағы мақал-мәтелдерді талдап, ұқсастықтары мен айырмашылықтарын, мақал-мәтелдер бойындағы ұлттық танымды ажырата

білуіне ықпал етеді және мұндай тапсырмаларды орындау кезінде оқушы мақал-мәтелдердегі ұлттық қағидаларды ғылыми тұрғыдан түсіндіріп бере алатын болады.

Бұл кезеңде оқушы кейс тапсырмаларын өз бетінше шеше алады және іздену-зерттеу жұмыстарын жүргізе алатын болады. Проблемалық жағдаяттарды шешу, кейстік тапсырмаларды шешу, жобалау жұмыстарын орындау арқылы бір-бірімен ынтымақтастық қарым-қатынасты дамытады, оқушы сараптамалық-салыстырмалы жаттығуларды орындауға, өз қорытындылары мен пайымдарын жасауға, өз пікірін айтуға, хабарлама жасауға, пікірталасқа қосылуға, пікірталас жүргізуге, өз идеясын ұсынуға және қорғауға бір егістік бер, жағдаяттарды жіктей білу қабілеттерін дамытады.

Әдебиеттер

1. Жуматова М.Г., Мырзабаева Н.А. Метод кейс-стади в обучении студентов в вузе // Вестник КазНМУ. – 2015. 1 (2). – Б. 390-391.
2. Авдеева Т.И., Высокок М.И. Применение метода case-study в преподавании // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. – 2015. 10 (2). – С. 81-83.
3. Савельева М.Г. Педагогические кейсы: конструирование и использование в процессе обучения и оценки компетенций студентов: Учебно-методическое пособие / Ижевск, УдГУ, 2013. – 94 с.
4. Niyazova A.E. The activization of the process of foreign languageteacher's professional training by case study method. Language and Culture. – 2014. – № 2. – P. 123-127.
5. Қазақ тілінің сөздігі: 50 мыңға жуық сөз бен сөз тіркестері. Жалпы ред. басқ. Жанұзақов Т. [құраст. Болғанбаев Ә., жауап. ред. Тілеуберді Н.] – Алматы: Дайк-пресс, 1999. - 776 б.
6. Kaplan M. Dede Korkut Kitabında Kadın. Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/172686> 1995.
7. Günay U. İslâmî Dönemde Türk Toplumunda Kadının Yeri ve Önemi <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=46&Sayfa=2> 2020, December 19.
8. Sevinç N. Eski Türklerde Kadın ve Aile. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul. <https://www.hiperkitap.com/eski-turklerde-kadin-ve-aile?disaaktar=kunye-tab> 1987.
9. Бабалар сөзі: Жүз томдық. 65-том. Қазақ мақал-мәтелдері. – Астана: Фолиант, 2010. – 414 б.
10. Епифанов А. Русские пословицы и поговорки и их турецкие аналоги. – М.: КАРО, 2006. – 352 с.

References

1. Zhumatova M.G., Myrzabaeva N.A. Metod keis-stadi v obuchenii studentov v vuze [Case-study Method in Teaching Students at University] // Vestnik KazNMU. – 2015. – № 1(2). – P. 390-391. (in Russian)
2. Avdeeva T.I., Vysokos M.I. Primenenie metoda case-study v prepodavanii [Application of the Case-Study Method in Teaching] // Gumanitarnye, sotsialno-ekonomicheskie i obshchestvennye nauki. – 2015. – № 10(2). – P. 81-83. (in Russian)
3. Saveliyeva M.G. Pedagogicheskie keisy: konstruirovaniye i ispolzovaniye v protsesse obucheniya i otsenki kompetentsii studentov: uchebno-metodicheskoye posobie [Pedagogical Cases: Design and Use in the Process of Teaching and Assessing Students' Competencies]. – Izhevsk: UdGU, 2013. – 94 p. (in Russian)
4. Niyazova A.E. The Activization of the Process of Foreign Language Teacher's Professional Training by Case Study Method // Language and Culture. – 2014. – № 2. – P. 123-127.
5. Kazakh tilinin sozdigi: 50 mynna zhuik soz ben soz tirkesteri [Dictionary of the Kazakh Language: About 50,000 Words and Word Combinations] / Zhalpy red. bask. T. Zhanuzakov; kurast. A. Bolganbaev, zhauap. red. N. Tileuberdy. – Almaty: Daik-Press, 1999. – 776 p. (in Kazakh)
6. Kaplan M. Dede Korkut Kitabında Kadın [Woman in the Book of Dede Korkut] // Turk Edebiyatı Uzerine Arastırmalar. – 1995. – URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/172686> (in Turkish)
7. Gunay U. Islami Donemde Turk Toplumunda Kadının Yeri ve Önemi [The Place and Importance of Women in Turkish Society in the Islamic Period]. 2020. – December 19. – URL: <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=46&Sayfa=2> (in Turkish)

8. Sevinc N. Eski Turklerde Kadin ve Aile [Women and Family in Ancient Turks]. – Istanbul: Turk Dunyasi Arastirmalari Vakfi Yayinlari, 1987. – URL: <https://www.hiperkitap.com/eski-turklerde-kadin-ve-aile?disaaktar=kunye-tab> (in Turkish)
9. Babalar sozi: Zhuz tomdyk. 65-tom. Kazak makal-matelderi [Words of Ancestors: 100-Volume Collection. Volume 65. Kazakh Proverbs and Sayings]. – Astana: Foliant, 2010. – 414 p. (in Kazakh)
10. Epifanov A. Russkie poslovitsy i pogovorki i ikh turetskie analogi [Russian Proverbs and Sayings and Their Turkish Equivalents]. – Moscow: KARO, 2006. – 352 p. (in Russian)

Н. Бирай¹, А.М. Елубай^{2*}

¹Акционерное общество «Академия гражданской авиации»,
050039, Республика Казахстан, г. Алматы, ул. Ахметов, 44

²Pamukkale University, Турция, г. Денизли

*Orcid: 0000-0001-8865-6335

*e-mail: smailova_ase@mail.ru

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРК НА ТЕМУ «МАТЬ», «ЖЕНЩИНА», «ДЕВОЧКА» В КАЗАХСКОМ И ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКАХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ КЕЙС-ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация. В статье рассматривается проблема обучения пословицам и поговоркам на тему «мать», «женщина» и «девушка» в казахском и турецком языках с использованием кейс-технологий. Обоснована эффективность метода кейс-стади в обучении значению, сходству и различию пословиц и поговорок, связанному с мировоззренческими особенностями народов. Кейс-метод способствует развитию системы ценностей учащихся, их исследовательской позиции, а также развитию самостоятельного мышления, обучению командной работе и нахождению оптимальных решений в нестандартных ситуациях.

В статье также рассматриваются цели использования пословиц и поговорок на тему «мать», «женщина» и «девушка» в казахском и турецком языках, их роль в расширении общего и лингвистического кругозора, в нравственном и эстетическом воспитании, в повышении культуры речи. Подчеркивается актуальность и необходимость использования данной технологии в контекстуализации, закреплении, а также в практических заданиях по говорению и письму.

Ключевые слова: пословицы и поговорки, казахский и турецкий языки, сравнительное языкознание, методика преподавания, кейс-технологии, активные методы обучения, кейс-исследование.

N. Biray¹, A.M. Elubai^{2*}

¹Joint Stock Company «Academy of Civil Aviation»,
050039, Republic of Kazakhstan, Almaty, 44 Akhmetov street

²Pamukkale University, Turkey, Denizli

*ORCID: 0000-0001-8865-6335

*e-mail: smailova_ase@mail.ru

THE METHODOLOGY OF TEACHING PROVERBS AND SAYINGS ON THE TOPICS OF «MOTHER», «WOMAN», AND «GIRL» IN KAZAKH AND TURKISH LANGUAGES USING CASE TECHNOLOGIES

Abstract. The article discusses the issue of teaching proverbs and sayings related to the themes of «mother», «woman», and «girl» in Kazakh and Turkish using case study technologies. The effectiveness of the case study method in teaching the meaning, similarities, and differences of proverbs and sayings, as well as the worldview characteristics of the people embedded in them, is substantiated. The case method helps develop students' value systems, research-oriented approaches, independent thinking, teamwork skills, and the ability to find optimal solutions in non-standard situations.

The article also examines the objectives of using proverbs and sayings on the themes of «mother», «woman», and «girl» in Kazakh and Turkish, their role in expanding general and linguistic horizons, fostering moral and aesthetic education, and enhancing speech culture. The relevance and necessity of applying this technology in contextualization, reinforcement, and practical speaking and writing tasks are emphasized.

Keywords: proverbs and sayings, Kazakh and Turkish languages, comparative linguistics, teaching methodology, case technologies, active learning methods, case study.

Авторлар туралы мәлімет

Елубай Асем Мамешовна* – «Азаматтық авиация академиясы» АҚ авиациялық ағылшын тілі кафедрасының қазақ тілі, кәсіби қазақ тілі пәнінің оқытушы-зерттеушісі, Қазақстан Республикасы, Алматы, e-mail: smailova_aseм@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8865-6335>.

Biray Nergis – филология ғылымдарының докторы, профессор, Памуккале университеті, Түркия, Денизли, e-mail: biraynergis@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4168-220X>.

Сведения об авторах

Елубай Асем Мамешовна* – преподаватель-исследователь по дисциплинам казахский язык и профессиональный казахский язык кафедры авиационного английского языка АО «Академия гражданской авиации», Республика Казахстан, Алматы, e-mail: smailova_aseм@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8865-6335>.

Biray Nergis – доктор филологических наук, профессор, Памуккале университет, Турция, Денизли, e-mail: biraynergis@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4168-220X>.

Information about authors

Assem Yelubay* – lecturer-researcher of the kazakh language and professional kazakh language department of the Civil aviation academy JSC, Republic of Kazakhstan, Almaty, e-mail: smailova_aseм@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8865-6335>.

Nergis Biray – doctor of Sciences, professor, department of contemporary turkic dialects and Literatures, Pamukkale University, Turkiye, Denizli, e-mail: biraynergis@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8865-6335>.

Редакцияға енуі 11.02.2025

Өңдеуден кейін түсуі 06.03.2025

Жариялауға қабылданды 20.03.2025

[https://doi.org/10.53360/3080-3861-2025-1\(1\)-11](https://doi.org/10.53360/3080-3861-2025-1(1)-11)

IRSTI: 16.01.45

M.D. Zhorokpaeva*, Zh.A. Mukhametzhanova

Semey Medical University,

071400, Republic of Kazakhstan, Semey, 103 Abai Street

*ORCID: 0000-0001-9101-654X

*e-mail: miramgul.zhorakpaeva@mail.ru

PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF A TEACHER IN THE STUDY OF KAZAKH LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE

Abstract. The article discusses the features of teaching foreign medical students the Kazakh language, and describes the specifics of the organization of the educational process and new forms of teaching.

Purpose: To support the idea that employing an intermediary's language is an innovative educational approach aiding the effective linguistic and socio-cultural adaptation of foreign students in contemporary university settings of Kazakhstan.

Methods: Pedagogical techniques were applied, prioritizing the teaching methodology of the Kazakh language related to students' future medical specialties. The article explores key psychological, social, and ethnic adaptation methods for foreign students.

Results and Significance: Teaching the Kazakh language to foreign students in the medical science language was identified as a primary motivating factor, fostering enhanced professional communication. Additionally, it broadens social integration, aiding foreign individuals in assimilating into Kazakh society and addressing socio-psychological challenges. This active participation facilitates foreign students' closer familiarity with university procedures, accelerating their assimilation into the new socio-cultural environment and playing a crucial role in shaping their personalities.

Keywords: foreign students, pedagogical mastery, communicative competence, language, adaptation.